

LETŠATŠI LA GO BALA KA GO HLABOŠA LENTŠU LA LEFASE LE NALIBALI

Ngwaga wo Letšatši la go Bala ka go Hlaboša Lentšu la Lefase le ketekwa ka di 4 Matšhe 2015. Etle o be le rena ka letšatši le o bale kanegelo, kudu yeo re e ngwaletšwego ke moanegi wa dikanegelo wa go tuma Afrika Borwa, Gcina Mhlophe – *Mpho ya Sisanda* – ya bana bao o ba tsebago.

MEŠONGWANA YE 5 YA LETŠATŠI LA GO BALA KA GO HLABOŠA LE NTŠU LA LEFASE

1. Balela bana ba gago le ba bangwe kanegelo ya, *Mpho ya Sisanda* matlakaleng a 2 le 3. Itlwaetše ga mmalwa go e bala o hlaboša lentšu pele o e balela bana gomme o gopole go tsenya ditlhagišo tše ntši lentšung la gago ge o bala. Bana ba bannyane kudu, o ka duma go ba bontšha diswantšho ge o anega kanegelo leswa gabonolo ka mantšu a gago.
2. Eya go www.nalibali.org. gomme o laolle diphaphete tša menwana tša baanegwathwadi kanegelong ya *Mpho ya Sisanda*. Ka morago o hlohleletše bana ba gago go diriša diphaphete go anega leswa kanegelo goba go anega dikanegelo tša bona.
3. Hlohleletša bana ba gago go hlatholla kanegelo ka go ba kgopela gore ba thale goba ba pente seswantšho sa karolo yeo ba e ratago kudu.
4. Diriša Letšatši la go Bala ka go Hlaboša Lentšu la Lefase go leka selo se seswa– balela bana goba batho ba bagolo bao o sa kago wa ba balela gomme o bale ka go hlaboša lentšu, goba leka go balela bana ba gago kanegelo lefelong le leswa, bjalo ka phakeng goba ge ba le ka pafong!
5. Dirang diphoustara tša lena tša Letšatši la go Bala ka go Hlaboša Lentšu la Lefase. Gomme le di laetše sekolong sa lena, bokgobapukung, sehlopheng sa go bala goba lefelong la go rapela go dira temošo ye bohlokwa ya letšatši le.

KA MO O KA TŠEAGO KAROLO

Eya go www.nalibali.org goba www.nalibali.mobi go ngwadiša lapa la gago, sehlopha sa go bala goba sekolo gomme o thuše go dira gore tiragalo ye e be Letšatši la go Bala ka go Hlaboša Lentšu la Lefase le legologolo Afrika Borwa!

MEHOLA YE 8 YA GO BALA KA GO HLABOŠA LE NTŠU!

Go balela bana ba gago o hlaboša lentšu:

- go ba bontšha gore o bona dipuku le go bala go le bohlokwa.
- go le fa dilo tšeo le ka boelago ka tšona ge le le mmogo.
- go aga tswalano magareng ga lena.
- go ba thuša go itemogela go bala bjalo ka mošongwana wa go kgotsofatša.
- go ba hlohleletša go ithuta go bala ka bobona, gomme ba tšwele pele go bala.
- go ba bontšha gore re bala bjang le gore dipuku di šoma bjang.
- go ba dira gore ba ipshine ka dikanegelo tša go feta bokgoni bja bona bja go bala gabjale.
- go hlabolla tlotlontšu ya bona le mabokgoni a polelo.

THOPA!

Ka go saenela go balela bana ka go hlaboša lentšu bophelong bja gago, o ka hwetša monyetla wa go thopa dithekethe tše pedi tša selegae ditebogo di lebišwa go South African Airways!

Go Mabaka le Dipeelano, etela www.nalibali.org

MPHO YA SISANDA

Kanegelo ka Gcina Mhlophe

Phetolelo ka Mpho Masipa

Diswantšho ka Jiggs Snaddon-Wood

Letšatši le lengwe le le lengwe ge Sisanda wa go ba le mengwaga ye seswai a fihla gae a ešwa sekolong, o hlobola yunifomo, a ja matena a ba a bapala moraloko wa morabaraba le ragolo wa gagwe. Ba ipshina kudu ba fofiša "dikgomo" borotong ebile ga a sa nyaka le go emiša. Efela ka morago o ile a mo gopotša gore o nyaka go ba molaodi wa panka ka letšatši le lengwe ge a gola.

"O ka dira seo bjang ntle le go ya sekolong sa thuto ya godimo?" rakgolo wa gagwe a dira metlae.

Sisanda a itshegela. "Ke t/a ya sekolong sa thuto ya godimo le yunibesithi. Ke ka fao ke šomag kudu sekolong!"

Sisanda ke yo motelele kudu go feta mengwaga ya gagwe – o tšeeletše tatagwe. O tšeeletše mmagwe ka sefahlego sa nkgokolo le momyemyelo wo mobotse. Letšatši ka letšatši batswadi ba gagwe ka bobedi ba tsoga e sa le mesong ba ya mošomong lešokeng la diphoofolo la kgauswi. Ka nako ye sekolo sa Sisanda la bagwera ba gagwe se thoma, dihlopha tša baeti di tla be di fihla go tlo bona diphoofolo tše botse tša Afrika.

Ka letšatši la matswalo a gagwe la mafelelo, Sisanda o filwe tshwaro ya go kgethega – batswadi ba gagwe ba mo dumeletše go swarela moletlwana ka lešokeng la diphoofolo. Ka lešokeng la diphoofolo dithutlwa di be di fišagelwa go tseba ka ga sehlopha se sa batho. Di taolotše melala ya tšona ye metelele gore di bone mokete gabotse gomme di be di bonala di nyaka le khekhe ya

letšatši la matswalo! Sisanda o be a rata dithutlwa. Diphoofolo ka moka di be di kgethegile go yena, efela o ratile kudu dithutlwa tše di telele tša boleta. O be a ka fetša letšatši ka moka a di lebeletše.

Ka Labohlano le lengwe, tatago Sisanda o ile a boya mošomong ka pela. O be a bonala a befetšwe.

"Go senyegile kae, Tate?" Sisanda a botšiša.

"Lehono motšhitšhi wa dinose o lomile thutlwa ya mma," gwa hlaloša tatago Sisanda. "Hlogo ya yona e be e rurgile ka lebaka la go lomiwa gomme le mahlo a yona a mabotse a tswalelegile. Re lekile go e thuša efela, gwa se thuše selo – e ile ya hwa. Sa go kweša bohloko kudu ke gore e be e na le namanyana yeo e lego gore e sa e hloka."

"Aowaowa!" a realo Sisanda a thoma go lla. "Okare nkabe go na le se nka se dirago. Ngwana wa thutlwa o swanetše go ba a lla bjalo ka nna."

Sisanda a tšwela pele go lla. Mmagwe o ile a leka go mo homotša. O ile a ba a balela Sisanda kanegelo ya tlaleletšo ka nako ya go robala go mo thuša go lebala ka bohloko bjo a bo kwešitšwego ke ngwana wa thutlwa. Mafelelong, Sisanda o ile a robotšwa ke lenišu la mmagwe.

Mesong ya go latela Sisanda o ile a tsoga a na le kgopolo!

"Nka ya le lena mošomong lehono?" a botšiša tatagwe. "Ke swaretše ngwana wa thutlwa mpho."

Batswadi ba gagwe ba ile ba lebelelana, ba myemyela gomme ba re, "Ee, o ka sepela le rena."

E be e le letšatši le borutho efela go na le maru. Lešokeng la diphoofolo go be go rile tuu ka tsela ya go se tlwaelege.

Go hlohleletša bokgoni bja bana ka go anega dikanegelo le go bala

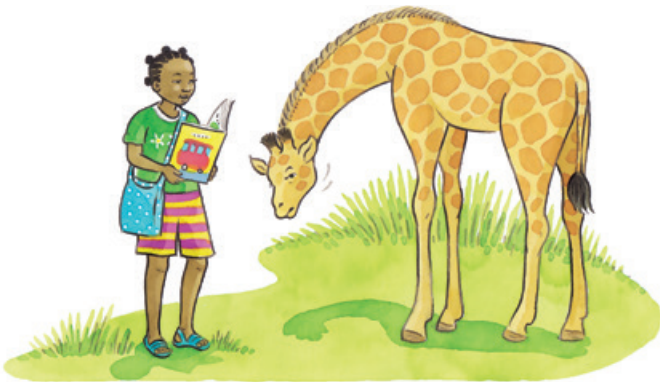
"Ke nagana gore letšatši ga le tšwelele lehono ka gobane le nyamišitšwe ke ngwana wa thutlwa," a realo Sisanda.

Tlou ye kgolokgolo e be e lebeletše maloko a lapa ge ba sepela.

"Mo gongwe e makatšwa ke ge mosetsana yo monnyane a eya mošomong le batswadi ba gagwe," a realo mmago Sisanda.

Sisanda a dumela ka hlogo. "E tlike go makatšwa ke seo e tlikego go se bona," a nagana.

Ba hweditše ngwana wa thutlwa a eme a le tee. Molala wa yona o mo telele o be o lekeletše gomme mahlo a yona a magolo a matsoho a be a laeša bodutu. Sisanda o ile a ema kgauswi le yona ka fao a ka kgonago. O ile a bula mokotlana wa gagwe a ntšha puku. Batswadi ba gagwe ba ile ba makala, a thoma go balela ngwana wa thutlwa. E ile ya retološa hlogo go ya thoko ya lentšu la gagwe gomme ya theeletša ka fao o ka rego e kwešiša lentšu le lengwe le le lengwe. Mathomong, batswadi ba Sisanda ba be ba gopola gore go balela thutlwa ke bohloa, efela ba fetola menagano ge ba bona ka fao e bonalago e le khutšong ka gona – mahlo a yona a go laeša boleta a lebeletše Sisanda.

"Kanegelo ya ka e dirile gore a ikwe bokaone," Sisanda a botša rakgolo wa gagwe ge a fihla gae. Sisanda o ile a ya go etela ngwana wa thutlwa mathapama a mantši le mafelelong a beke. Gomme nako le nako ge a eya o be a eya le kanegelo ye nngwe go e balela. Bagwera ba babedi ba baswa ba be ba kgahliša, ba kgahla le baeti bao bego ba ba bona ge ba feta gomme ba ba tšea le dinepe.

Gannyanegannyane ngwana wa thutlwa a maatlafala. Batho ba kua lešokeng la diphoofole ba be ba e hlokomela gabotse gomme lerato la go tšwa go mogwera yo moswa, Sisanda, le thušitše kudu.

Letšatši le lengwe molaodi wa lešoka la diphoofole o ile a kgopela Sisanda gore a reele mogwera wa gagwe yo moswa leina.

"Ke nagana gore Thokozani ke leina le le botse," a realo Sisanda.

Ka letšatši la go latelamolaodi wa lešoka la diphoofole o ile a leletša morutiši wa Sisanda mogala. O ile a laletša bathuti ka moka ba ka mphatong wa Sisanda go tla go tsebana le Thokozani. Thutlwa ya botse e be e gotše e le ye telele ebile e tioletše ka dikgwedi tše tharo morago ga ketelo ya mathomo ya Sisanda.

Ka letšatši la leeto, bana ba Kreiti ya 3 ba masomenne ba be ba letetše gore dikgoro tša lešoka la diphoofole di bulwe ka phišagalelo.

Morago Sisanda o ile a ba etelela pele ka moka a ba iša go Thokozani. Bana ba bangwe ba be ba lebeletše thutlwa ye telele ka makalo. Ba bangwe ba be ba sega ebile ba tšhogile. Morutiši wa bona, Mtšana Khanyile, o ile a myemyela.

"Mogwera wa gago o botse, Sisanda. O tloga o mo loketše kudu," a realo ka boleta.

"Ke mang leina la gagwe?" gwa botšiša mošemane yo mongwe.

"Thokozani," gwa araba Sisanda.

"Thokozani e ra gore 'Thabang'," gwa hlaloša Mtšana Khanyile.

Bana ba ile ba dula fase ba theeletša Sisanda a bala kanegelo yeo a e balešego Thokozani ka letšatši la mathomo leo ba kopanego ka lona. Molaodi wa lešoka la diphoofole o ile a tšea dinepe. Le baeti bao ba bego ba feta ba ile ba tšea dinepe. Le mošeadinepe wa kuranta ya selegae o ile a tšea dinepe. O ba tshephišitše gore senepe sa bona se tla tšwa ka kuranteng e se kgale. Bohle ba ile ba thakgala.

Mpho ye botse bjang! Go balela go fodiša mogwera.

Go hlohleletša bokgoni bja bana ka go anega dikanegelo le go bala

DIRA PETSHE!

1. Ripa godimo ga mothalo wa maronthodi a mahubedu go ntšha petšhe.
2. Khalara seswantšho.
3. Ripa sediko sa bogolo bja go lekana le bja petšhe khapoteng ye sese, mohlala, lepokisi la diserele.
4. Kgomaretša petšhe khapotong ka sekgomaretši.
5. Diriša selotheipi goba maskingtheipi go kgomaretša phini ya polokego ka morago ga petšhe. Goba dira lešoba kua godimo o be o bofelele wulu goba thapo gore o kgone go e apara molaleng wa gago.
6. Ipshine ka go apara petšhe ya gago ge o bala le ge o theeletša dikanegelo ka Letšatši la go Bala ka go Hlaboša lentšhu la Lefase.

Re romele diswantšho tša bana ba gago le dipetšhe tša bona tša go bala ka go hlaboša lentšhu. Emeilela info@nalibali.org goba o di pose mo go Facebook!

KA GA NAL'IBALI

Nal'ibali (e ra gore "kanegelo ke ye" ka seXhosa) ke lesolo la bosetšhaba la go balela-boipshino ka go hlohloletša kgonagalo ye e lego gona baneng ka go anega kanegelo le go bala. Bana ba go kwa dikanegelo tše di botse tša go anegwa ka bothakga – le gona ka dipolelo tše ba di kwešišago – ba hwetša tutuetšo gomme ba ba le mafolofolo a go ithuta go bala ka bobona. Go hwetša thuto ye bjale ya go pusa motho ke mokgwa wa katlego wa go hlabolla go tseba go bala le go ngwala.

Nal'ibali e laolwa ke PRAESA (Project for the Study of Alternative Education), Times Media le badirišani ba palo ye e golago. Ka tlhahlo ya go ya go ile le go dirišana le ditšhaba, dihlopha tša go bala, mekgatlo ya tša go tseba go bala le go ngwala le baithaopi ba mengwaga ya go fapanafapana, le lesolo la babegi le maatla, Nal'ibali e thuša go bjala seišo sa go tseba go bala le go ngwala bophelong bja ka mehla mo Afrika Borwa.

Go hwetša tshedimošo ye ntši etela www.nalibali.org, www.nalibali.mobi goba imeilela info@nalibali.org. O ka re hwetša gape go Facebook le Twitter: [@nalibaliSA](https://twitter.com/nalibaliSA)

Go thoma ka kanegelo...